

Välfärd förutsätter inte höga skatter

| av Nils-Eric Sandberg

Om höga skatter gav hög tillväxt skulle man kunna hävda att välfärden var beroende av höga skatter. Erfarenheten visar tydligt att sambanden är de omvända. Tillväxten sjunker ju högre skatterna blir. Sverige från 1971 är ett bevis så gott som något.

VÄLFÄRD ÄR ETT AV DEN politiska debattens mest använda och missbrukade ord. "Finanspolitiken är ju hela välfärdspolitiken." Det sa, två gånger, statsvetaren Sverker Gustavsson på SNS-seminariet om EMU 3 juni. Med detta ville Gustavsson ifrågasätta tanken att staten efter ett EMU-inträde kan ersätta penningpolitiken med finanspolitiken som konjunkturrellt styrmedel.

När ett äldre par i Stockholmsregionen skriver till finansdepartementet att de tvingas sälja sitt hus för att de inte orkar med fastighetsskatten svarar departementet att fastighetsskatten är nödvändig för välfärden. Finansministern använder samma standardsvar i debatten. Innebörden av detta är att välfärden förutsätter att staten tvingar bort äldre par från deras hem.

Socialdemokratin – med bistånd av flera andra partier i den så kallade oppositionen – har alltid argumenterat för att höga skatter är en förutsättning för välfärd.

I budgetpropositionen 2002 använder regeringen en djärvare ansats. Där står, finansplanen 1.6: "Välfärdspolitiken syftar till ett tryggare Sverige. Trygghet skapar möjligheter till utveckling och stigande välstånd. En god välfärd är därför en god investering för samhället som helhet. Tillväxt och rättvisa är varandras förutsättningar."

Välfärd, enligt den svenska högskattmodellen, ska alltså generera tillväxt.

Detta är ett vågat påstående. Om finansplanens resonemang stämmer måste Sverige, som har världens högsta skattekvot, ha världens bästa trygghet och därmed världens högsta tillväxt.

De som till skillnad från finansplanens författare minns sjuttioalet, och har läst statistiken, vet att sedan s-regeringen drastiskt skärpte progressiviteten och skattetrycket 1971 föll tillväxttakten brant – från 6,5 procent 1970 till 0,9 procent 1971. På sextioalet var tillväxttakten 4,6 procent som genomsnitt. På sjuttioalet blev den 2 procent, på åttiotalet 1,9 procent.

I OECD-tabellen över länders BNP per capita, korrigerat för valutans köpkraft, har Sverige sedan 1970 fallit från 3:e till 17:e plats. På Världsbankens lista, som omfattar fler industriländer, har vi fallit från 4 till 21.

Men enligt finansplanens teori om samband mellan välfärd och tillväxt har den svenska välfärdspolitiken ökat tillväxten, i internationell jämförelse.

"Välfärden förutsätter att staten tvingar bort äldre par från deras hem."

ATT DEFINIERA VÄLFÄRD

Den svenska politikens mainstream accepterar det socialdemokratiska problemformuleringsprivilegiet. Alltså blir välfärd en funktion av offentliga insatser, och därmed en funktion av skattetrycket.

Välfärd kan i detta perspektiv definieras som skattefinansiering av bidrag, utbildning, omsorg, sjukvård, etc.

En formell invändning mot det ovanstående är given. För begrepp som inte är självklara finns ingen självklar definition. Därmed blir alla definitioner operationella. Den som vill föra ett visst resonemang ger de begrepp resonemanget kräver en operationell definition – det vill säga definierar begreppen så som resonemanget kräver.

En professor i ekonomisk historia sade på ett seminarium, om operationella definitioner:

Kandidaten får gärna definiera en häst som en ko, om han så vill. Men han får inte dra slutsatsen att detta ökar mjölkproduktionen.

Med detta vill jag bara säga: statsråden och deras underlydande i departementen (arma människor) använder operationella definitioner när de skriver och talar om välfärd. De använder det språkbruk som tjänar deras politiska syften.

Den som inte lider av sådana politiskt uppdrag göra egna operationella definitioner.

Och jag vill då föreslå följande som basdefinition på välfärd:

1. Försörjningsgaranti för dem som på grund av handikapp inte kan försörja sig själva.
2. Försäkringssystem som finansierar dels sjukvård, dels inkomstbortfall vid sjukdom och arbetslöshet,
3. Pension, för dem som inte individuellt eller kollektivt kunnat spara ihop till egen pension.

Jag vill i definitionen inkludera ett par andra livskvaliteter:

1. Medborgaren ska kunna leva på sin lön – efter skatt.
2. Medborgaren ska kunna ha inflytande över sin ekonomi, och därmed sitt liv.
3. Detta förutsätter att medborgaren efter skatt får behålla den del av inkomsten som är nödvändig för en rimlig försörjning.
4. Och: detta förutsätter en grundlagsfäst spärr för skattetrycket.

Det finns argument för denna utvidgning av välfärdsbegreppet. Säg att välfärd i en elementär mening betyder ett gott liv. I detta kan då som en rimlig definition ingå kontroll över den egna inkomsten – det vill säga: medborgaren som arbetar, sparar och investerar måste, för att ha ett gott liv, vara skyddad mot att staten konfiskerar det mesta av hans inkomst och egendom

GER HÖGRE SKATTER MER VÄLFÄRD?

Regeringspartiet och dess apologeter gör välfärd till en funktion av skatteuttaget. Det stämmer, om höjda skatter ökar tillväxten, enligt finansplanens märkliga orsakskedja. Men dels stämmer denna teori inte med vår ekonomiska historia sedan 1971. Dels förutsätter den att om höjda skatter gör det mindre lönsamt att arbeta och investera kommer människor att arbeta och investera mer. Teorin bygger nämligen på att ekonomiska incitament inte existerar. Och om detta stämmer faller grunden för all ekonomisk analys som gjorts de senaste 227

Skatteindrivare, av Marinus van Reymerswaele.

åren, det vill säga sedan Adam Smiths 'Nationernas välstånd utkom.

Gör istället det tillräckligt djärva antagandet att människor inte alls reagerar på att skattetrycket ökar till såg 65 procent av BNP, det vill säga med cirka 280 miljarder kronor. Allt annat lika minskar då medborgarnas netto med lika mycket. BNP blir oförändrad, och därmed levnadsstandarden per capita. Förändringen blir endast att ytterligare 12 procent av BNP flyttar från medborgarnas konton till politikernas.

De som anser att resurserna i sista hand skapas av försäkringskassorna kan hävda att denna överföring ökar välfärd och levnadsstandard. Inga andra.

De som ogillar tanken att ett nollsummespel inte ger ett positivt netto kan givetvis förklara att matematik är en socialt orättfärdig vetenskap.

Huvudargumenten för offentliga skattefinansierade välfärdssystem är att de garanterar fördelning och att de omfattar alla. Är detta ett nödvändigt eller tillräckligt argument för att välfärd förutsätter skattefinansiering?

Nej.

Fördelningsargumentet gäller den minoritet som inte kan betala egna försäkringar. Men det är kanske en tiondel av befolkningen. Och staten tar nu ca två tredjedelar av bruttoinkomsten i alla skatter för nästan alla arbetande. Detta skattetryck kan inte motiveras med fördelningsargument. Ty det omfördelar inte inkomster mel-

lan olika inkomstgrupper. Utan det omfördelar besluten över inkomsten från de arbetande till politikerna.

INGEN HAR AVTAL MED STATEN

Antag att de skattefinansierade välfärdssystemen ersätts med privata försäkringar. Det innebär inte att det generella skyddet faller. Staten kan med en enkel lag göra det obligatoriskt för alla att teckna försäkringar mot sjukdom och arbetslöshet, och pensionsförsäkring. För den minoritet som inte kan betala försäkringspremierna kan staten gå in – inte genom att öppna statligt försäkringsbolag, utan genom att betala premierna.

Efter samma princip kan staten subventionera premierna för högriskgrupper.

Detta klarar de två vanliga invändningarna om free riders och adverse selection.

Låt oss jämföra statlig välfärd enligt den svenska modellen och privata försäkringar från en annan synpunkt – den enligt min mening viktigaste.

När staten tar hand om allt, som i Sverige, har medborgaren allt skydd hon/han behöver – enligt statens definition. Alla tvingas betala via skatten. Sedan beslutar riksdag och kommun hur mycket envar ska få, av offentlig service och bidrag.

Problemet är att staten inte tecknar ett civilrättsligt bindande avtal med den enskilde medborgaren. Skattebetalaren betalar in det mesta av sin inkomst enligt en taxa som bestäms av staten. När han/hon sedan behöver assistans utgår det från statens och kommunernas beslut. Och de besluten har ingen koppling till vad medborgaren betalat in.

Den som ett långt liv betalat in det mesta av sin inkomst i skatt kan inte stämma landstinget om han inte får vård.

Föräldrar tvingas betala två tredjedelar av sin inkomst till det allmänna som ska leverera ”vård, skola, omsorg”. När barnen går ut grundskolan kan de kanske inte läsa och skriva ordentligt. Då kan föräldrarna inte stämma vare sig skolans ledning, eller kommunen, eller utbildningsdepartementet.

Här ligger ett grundproblem i den offentliga finansieringen: de som betalar dyrt för offentliga tjänster och försäkringsutfall har inget civilrättsligt avtal med det offentliga. Politikerna på alla nivåer kan kassera in skattepengarna och sedan strunta i sina åtaganden – åtminstone till de medborgargrupper som i röstmaximeringskalkylerna visar sig irrelevanta.

Politiska löften är inte civilrättsligt bindande. Det finns rättsliga beslut som visar detta. En bostadsrättsförening i Stockholm stämde staten för att regeringen

plötsligt höjt den ”garanterade räntan” på lån till ombyggnad. Föreningen förlorade.

I det offentliga systemet är alltså skattebetalarna i en grundläggande mening rättslösa. De tvingas betala för offentlig service, men har ingen möjlighet att gå till domstol om stat och kommun inte levererar den service de utlovat.

Deras enda möjlighet att bevaka sina rättigheter och intressen ligger i den demokratiska kontrollen, det vill säga valsystemet. Men om en koalition i praktiken får monopol på den politiska makten fungerar inte den kontrollen – inte för små grupper vars röster inte kan ge utslag i ett val. Ett exempel är den lilla grupp småhusägare som fått en skatt på bostaden som undergräver deras ekonomi och kanske tvingar dem flytta – särskilt om en av makarna dör och den överlevande måste betala skatt på dödsfallet.

Deras röster spelar ingen roll för regeringen. Alltså behandlas de av den socialdemokratiska välfärdsregimen med brutal cynism.

FÖRSÄKRINGAR TRYGGARE

Med detta argumenterar jag inte för att riksdagens beslut ska bli civilrättsligt bindande. Det vore visserligen principiellt tilltalande. Men dagens riksdagsmajoritet bör inte via avtal kunna binda morgondagens.

Alternativet är istället privata försäkringar. De har två viktiga fördelar.

Först: avtalet mellan försäkringsbolag och försäkringstagare är civilrättsligt bindande. Bolaget kan alltså inte komma undan sitt åtagande, och inte godtyckligt ändra i avtalet. (Jämför med riksdagens hantering av till exempel änkepensionerna!) I ett privat försäkringssystem kan försäkringstagaren förutse villkoren, vilket är omöjligt i det offentliga.

Sedan: i ett privat system kan villkoren differentieras efter försäkringstagarnas önskemål. Det offentliga erbjuder inga sådana möjligheter – och kan nog inte, med tanke på hur det politiska beslutssystemet fungerar.

Men: småbarnsföräldrar behöver bättre inkomstbortfallsskydd än ensamstående. De som arbetar i högriskbranscher behöver bättre skydd vid arbetslöshet än de som har relativt trygga jobb. Etc., etc.

Det kan den privata marknaden erbjuda.

Jag kan idag variera min privata försäkring för min cykel, men inte min offentliga sjukförsäkring.

Nils-Eric Sandberg (n_e_sandberg@hotmail.com) är författare och ledarskribent, nu fristående publicist.